

БІОРЕГІОНАЛІЗМ ЯК ІДЕЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ

ЧЕБОЛДА І.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

На прикладі окремого населеного пункту – села Білокриниця Кременецької територіальної громади Тернопільської області, висвітлено основні аспекти біорегіоналізму, як ідеї децентралізації. Встановлено, що екологічні, економічні та соціальні напрямки забезпечення сталого розвитку сільського населеного пункту, є ключовими у формуванні біорегіонів на локальному та регіональному рівнях.

Ключові слова: біорегіоналізм, біорегіон, децентралізація, Тернопільська область.

Біорегіоналізм (нове проживання) - напрям у екофілософії, політико-філософська доктрина, згідно з якою любов до землі і спосіб життя формуються конкретним місцем проживання людей. У біорегіоналізмі приховано ідею децентралізації як у політичній, так і в економічній сферах. Біорегіоналізм припускає, що людський спосіб життя повинен бути сумісним з вимогою біорегіональних спільнот планети [1].

Розробниками теорії біорегіоналізму є екологи П. Берг і Р. Десманн. Основні принципи були розроблені К. Сейлом і Дж. Доджем [1].

Відповідно до цієї концепції, біорегіон - це територія, сформована певними умовами природного ландшафту (екосистеми) і може бути значною мірою самодостатньою для забезпечення спільноті людей, що там мешкає, достатніми ресурсами. Крім цього, біорегіон визначається не тільки як природна структура, але і як якась сфера суспільної свідомості про місце і сукупності принципів, згідно з якими слід жити людям на даному місці [1] [2].

Біорегіоналізм можна визначити як принцип узгодження економіки, культури, освіти та системи управління якоїсь територіальної спільноти з екологічним потенціалом даного регіону. Біорегіоналізм наполягає на комунальній власності на землю, оскільки природні ресурси належать усім рівною мірою і таке спільне господарювання має стимулювати дбайливе ставлення до ресурсів, зменшення обсягів відходів, технології вторинної переробки тощо

Отже, об'єктом дослідження є Білокриницька сільська рада Кременецької громади. Предмет дослідження – характеристика узгодженості економіки, культури, освіти та системи управління даної території. Завдання вивчити реалізованість принципів децентралізації на прикладі Білокриницької сільської ради Кременецької громади.

Актуальність дослідження зумовлює необхідність пошуку напрямків і механізмів удосконалення сучасної системи децентралізації, з метою оптимізації та раціонального використання природних ресурсів.

Історико - географічна довідка. До Кременецької міської територіальної громади входять 44 населених пункти, а саме: місто Кременець; села: Білокриниця, Андруга, Веселівка, Лішня, Великі Бережці, Малі Бережці, Іква, Хотівка, Великі Млинівці, Підлісці, Гаї, Града, Діброва, Кімната, Горинка, Духів, Кушлін, Дунаїв, Богданівка, Куликів, Савчиці, Жолоби, Катеринівка, Рибча, Іванківці, Колосова, Двірець, Рудка, Крижі, Підгайці, Вербиця, Кудлаївка, Плоске, Підлісне, Попівці, Весела, Новий Кокорів, Старий Кокорів, Сапанів, Чугалі, Бонівка, Зеблази та Шпиколоси.

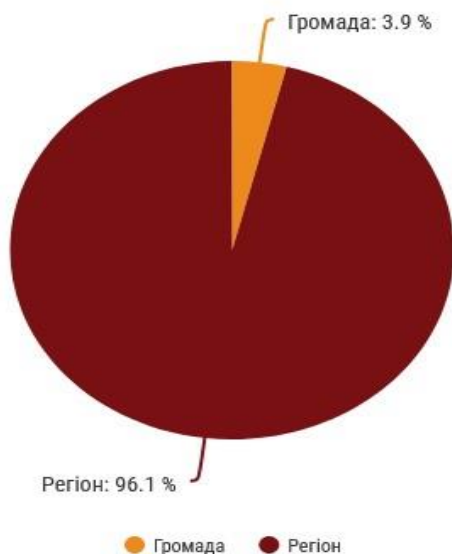
Адміністративний центр громади розташований у м. Кременець. Загальна площа Кременецької міської територіальної громади становить 52290,0га. Чисельність населення громади становить 42064 чол. Кременецька ТГ межує з 4 громадами Рівненської області, а саме Білокриницька сільська рада та 5 громадами Тернопільської області [3].

Інфографіка показує відносно незначну частку площі і населення Кременецької громади у загальному обсягу регіону (522,9 км² і 13823 км² та 42,064 тис. і 1026,138 тис. осіб відповідно) Рис. 2. Густина населення на км²: громада – 80,4, регіон – 74,2.

Білокриницька сільська рада - адміністративно-територіальна одиниця та орган місцевого самоврядування у Кременецькому районі Тернопільської області. Адміністративний центр - село Білокриниця а також села Андруга (Мала Андруга), Веселівка, Лішня. Білокриниця – село Кременецького району Тернопільської області. Розташоване на віддалі 5 км на північ від районного центру. Центр сільської ради [3].

Село Білокриниця. Відстань до районного центру – 5 км. Населення – 3098 осіб. Територія – 5122 га [3]. Під забудовою – 416,2091 га. Ставків - 31,27 га. Ріллі - 2272,3092 га. Пасовищ - 720.1845 га. Ліс – 1346,8048 га. Сіножаті – 85,50 га. Багаторічні насадження – 55,8007 га. Мисливські угіддя – 0 га. Заказники, заповідники, реакційні зони – 30,12 га.

Порівняння кількості населення громади і регіону, осіб

Порівняння площі громади і регіону, км²

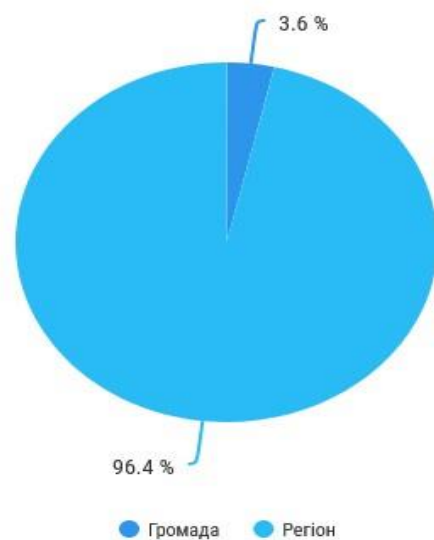

Рис. 1. Порівняння кількості населення (осіб) та площі громади і регіону (км²) [3].

Назва села походить від того, що колись воно стояло біля криниці, джерело якої мало біле крейдяне дно. Розташоване на березі річки Дядьківська Криниця – притока річки Іква. На півдні та сході оточене Кременецькими горами. Через село проходить автотраса Доманово – Ковель - Чернівці – Теблече. Поблизу Білокриниці виявлено археологічні пам'ятки пізнього палеоліту, мезоліту, лендельської, черняхівської, давньоруської, комарівсько - тшинецької культур [4].

Виникнення села Білокриниця відноситься до IX – XI ст., тобто до періоду заснування міста Кременця. Через село проходив торговельний шлях з Кременця на Дубно і далі на Волинь, що сприяло його заселенню. Перша писемна згадка - у грамоті князя Свидригайла від 9 травня 1438 року. Із загарбанням Галичини і Волині литовськими, а потім польськими феодалами з XIV ст. землі Кременеччини, в т.ч. і Білокриниця належали литовським феодалам та польській шляхті. У першій половині 16 століття Білокриниця належала до Кременецького замку, була власністю Б. Білокриницького, потім тривалий час нею володіли князі Збараські, котрі й заснували тут замок. 1605 року його знищили татари. Під час визвольної війни українського народу 1648 – 1654 рр. багато білокриничан влилося в козацький полк Максима Кривоноса і допомагало повстанцям оволодіти Кременецьким замком (1648 рік). Населення Волині брало участь у гайдамацькому повстанні 1768 р. Білокриничани підтримували загін ватажка гайдамаків Вергуна, який діяв під Кременецем і Шумськом [4].

Саме Білокриниці почав ці спогади Т.Г. Шевченко, який у жовтні 1846 р. побував на Кременеччині і відвідав село. Тут йому розповідали про гайдамацького ватажка Вергуна, про підземні сховища гайдамаків, що було використано у повісті «Варнак», а також у поемі з однойменною назвою. 1866 Білокриницький замок і навколишні землі придбав таємний радник Київського генерал – губернатора О. Воронін. За його заповітом 1892 в замку було відкрито сільськогосподарську і ремісничу школу (сучасний Кременецький лісотехнічний коледж) [4].

За ризьким договором 1920 року західноукраїнські землі, в т.ч. і Білокриниця відійшли до панської Польщі. В Білокриниці було лише одна початкова школа з польською мовою викладання. Навчання рідною мовою було заборонено, 30% дітей не відвідували навіть початкової школи. 1939 році було відкрито сільську бібліотеку, клуб з кіно пересувною апаратурою. Почала працювати семирічна школа. Жахлива німецька окупація тривала з 4 липня 1941 р по 19 березня 1944 року.

Після окупації відновлює свою роботу семирічна школа, відкрито вечірню школу, почали діяти клуб, бібліотека, медпункт, відкрито лісотехнікум. Є кам'яна церква Іоанна Богослова (1890).

В лісотехнічному коледжі працює красзнавчий музей. Діють загальноосвітня школа I- III ступенів, будинок культури, 4 бібліотеки, 3 ФАП, відділення зв'язку, амбулаторія загальної практики сімейної медицини, швейна майстерня, 4 магазини, підприємство ТОВ «Кременецьке Молоко». Село Білокриниця газифіковане у 2004 році. У цьому ж році проведено розпаювання земель [4].

Андруга (Мала Андруга) розташоване на віддалі 3 км від центру сільської ради. Село розташоване над р. Іква . Поблизу села є поклади торфу. Перша згадка про село Андруга - 1545 рік. Першу дерев'яну церкву в с. Андруга збудовано в 1742 році. Вона збирала парафіян до 1910 р. А на її місці збудували церкву, яка існує до сьогодні. У 1900 році вигнали пани жида із корчми і переобладнали її на школу. І всі діти почали ходити до школи. За ризьким договором 1920 року західноукраїнські землі , в т.ч. і с. Андруга відійшли до панської Польщі. У 1939 році було відкрито сільську бібліотеку, кіно з пересувною апаратурою. У 1946 році в селі облаштовано бібліотеку, почала працювати сільська школа. На околиці села Андруга розташований Малоандрузький ботанічний заказник місцевого значення (34,4 га). Є церква Св. Луки (1910-1915 р.) [4]. Діють сільський клуб, бібліотека , фельдшерсько – акушерський пункт, магазин.

Веселівка розташоване на віддалі 2 км від центру сільської ради. До с. Веселівка приєднано хутір Високий Горб та Дубина. На півдні та сході оточене Кременецькими горами. Перша згадка про село Веселівка – 16 століття - як власність князів Вишневецьких. До 1890 року належала графу Вороніну. Виявлено залишки древньоруського городища. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1990). Діють сільський клуб, бібліотека , фельдшерсько – акушерський пункт, магазин [4].

Лішня розташоване на віддалі 5 км від центру сільської ради. Перша згадка про село Лішня – 1545 рік. Село Курхова знаходилося там, де зараз урочище Діхтярня. Це село зникло у другій половині 17 ст. Панський будинок було знищено у 1944 році під час воєнних подій. У 1939 році в селі Лішня відкрито сільську бібліотеку та клуб з кіно пересувною апаратурою. На околиці села Лішня розташована гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення - Джерело Святої Анни, яке оголошено об'єктом природно – заповідного фонду . Перебуває під охороною - як джерело підземних вод, що має водорегулююче, оздоровче, естетичне та історичне значення. Біля джерела росте дуб, якому 800 років. Діють сільський клуб, бібліотека , фельдшерсько – акушерський пункт, магазин [4].

Економіко-демографічна довідка. Бюджет сільської ради за останні роки по видатках та доходах є збалансований в межах 1 млн. грн. за рахунок фермерських господарств та ТОВ «Кременецьке молоко» (табл. 1). Щодо демографічної ситуації в сільській раді, густа населення (осіб/га) становить 4,6 осіб на гектар. В розрізі населених пунктів: с. Білокриниця – 5,6; с. Андруга – 3,6; с. Веселівка – 3,1; с. Лішня – 2.7 (табл. 2).

Таблиця 1

Найбільші підприємства (в т.ч. фермерські господарства) Білокриницької сільської ради [3].

№ №п/п	Назва	Адреса
1.	ТОВ «Кременецьке Молоко»	с. Білокриниця вул.Молодіжна, 30
2.	ПП «Лукойл Україна»	с. Білокриниця вул. Сапанівська,2
3.	Сільськогосподарський виробничий кооператив «Біла криниця»	с. Білокриниця вул. Шевченка, 4
4.	ПП «Білокриницьке»	с. Білокриниця вул. Шевченка, 4
5.	ТОВ «Агрофірма» СВС»	с. Білокриниця вул. Шевченка, 4

Таблиця 2

Демографічні показники Білокриницької сільської ради [3].

Показники	Села Білокриницької сільської ради			
	с. Білокриниця	с. Андруга	с. Веселівка	с. Лішня
Територія (га)	398,1376	83,08	130,11	66,29
Населення (осіб)	2218	299	403	178
Домогосподарства	606	106	126	80

Освітня та управлінська довідки. Всі заклади освіти сільської ради знаходяться в с. Білокриниця, а саме – Дошкільний навчальний заклад Берізка, Загальноосвітня школа I – III ступенів та Кременецький лісотехнічний коледж. Медичні заклади та заклади культури знаходяться у всіх

населених пунктах. Наявні органи самоорганізації населення: Білокриницький та Андрузький осередки Кременецької районної громадської організації «Спілка молодих селян», Громадська організація «Садівниче товариство «Господар» [4].

Які можна зробити висновки та надати пропозиції? Білокриницька сільська рада є збалансованою в історико-культурному та освітньо-оздоровчому аспектах за рахунок наявних музеїв, історичних пам'яток, закладів освіти та оздоровлення. Економічний аспект – бажає кращого, можливо негативно відіграє те, що населені пункти знаходяться у близькості до районних центрів – Кременець та Дубно. Жителі населених пунктів шукають роботу, власне, там, або виїхали на заробітки. Власне, і біорегіоналізм не дає чіткої відповіді на такі природні процеси в людському суспільстві як міграція взагалі і трудова міграція зокрема. Війна, також, вносить свої корективи. Дуже мізерна частка прородо-заповідного фонду. Населення, в основному, займається домогосподарством, торгує вирощеним на городах і це підтверджує принципи географічного детермінізму, які приписували провідну роль у розвитку суспільства і народів їхньому географічному положенню.

Отже, біорегіоналізм приділяє особливу увагу впровадженню нових життєвих практик, носіями і популяризаторами яких можуть бути окремі громади або комуні, які власним прикладом демонструють екологічно і соціально збалансоване життя і, таким чином, заохочують інших до гармонізації своїх відносин з природою. Саме тому, при всіх своїх недоліках, біорегіоналізм цікавий тим, що зробив спроби реалізувати свої теоретичні постулати на практиці [1].

Література:

1. Alexander D. Bioregionalism: Science or sensibility? *Environmental Ethics*, 1990. 12(2), 161-173.
2. Davidson S. The Troubled Marriage of Deep Ecology and Bioregionalism. *Environmental Values*, 16, 313-332. DOI: <https://doi.org/10.3197/096327107X228373>
3. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua>
4. Подобівський В. Історико-географічна зумовленість виникнення сучасних поселень Кременецького району Тернопільської області. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія, 2010, №1, С. 452-455.
5. Царик П.Л., Царик Л.П. Про організацію території та рекреаційне використання Білокриницького дендрологічного парку. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки: Міжнародна науково-практ. конференція присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. 7-8 травня 2019, Тернопіль, 2019. С. 44-49.
6. Царик Л.П., Кузик І.Р. Децентралізація: виклики та проблеми екологічного менеджменту територій. Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету (11–13 жовтня 2021 р., Хмельницький) / за заг. ред. Г. А. Білецької. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 237-239.
7. Zastavetska L.V. Problems of territorial communities' formation in Ukraine. *Часопис соціально-економічної географії*, 2017, 22(1), С. 11-16.
8. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S. & Kuzyk I. Geoeological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geocology*, 2020, 29(1), С. 196-205. DOI: <https://doi.org/10.15421/112018>

Summary:

Ihor Chebolda. BIOREGIONALISM AS AN IDEA OF DECENTRALIZATION OF REGIONS

The main aspects of bioregionalism, as the idea of decentralization, are highlighted on the example of a separate settlement - the village of Bilokrynytsia of the Kremenets territorial community of the Ternopil region. It has been established that the ecological, economic and social directions of ensuring the sustainable development of a rural settlement are key in the formation of bioregions at the local and regional levels.

Key words: *bioregionalism, bioregion, decentralization, Ternopil region, Kremenets district.*